

สภาพความเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน

จากบทที่ 3 พบว่าหัวหน้าครอบครัวและภรรยาส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างจังหวัด และสาเหตุที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานครก็คือ หางานทำ ซึ่งก็เป็นความจริง ที่ว่ากรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของความเจริญในทุก ๆ ด้าน และก่อให้เกิดการสร้างงานและต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม โอกาสที่ผู้อพยพจากชนบทจะหางานที่ดีและมั่นคงทำ เป็นสิ่งที่ยากมาก เนื่องจากเขาเหล่านี้มีการศึกษาคำ และขาดความสามารถ ความชำนาญ ในอาชีพเฉพาะอย่าง ทำให้ต้องทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป แล้วแต่จะมีผู้ว่าจ้างซึ่งเป็นแรงงานไม่มีฝีมือ นอกจากผู้อพยพจากชนบทที่มาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จะมีการศึกษาคำและเป็นแรงงานไร้ฝีมือแล้ว เขาเหล่านี้ยังประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและการดำรงชีวิตในเมือง ซึ่งแตกต่างจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ในชนบทที่พวกเขาคุ้นเคยอยู่ เช่น ชาวชนบทคุ้นเคยกับการมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดส่วนตัว ไม่เป็นทางการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ชีวิตในเมืองมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ใครใคร่ตัวมัน ต้องช่วยตัวเองจึงจะมีชีวิตอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับการปรับตัวของชาวชนบทให้เข้ากับชีวิตในกรุงเทพมหานครนี้ ดร. วิทวัส คงคากุล ได้ทำการศึกษา เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก¹ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อมูลที่สามารถชี้ให้เห็นว่า ความยากจนและการย้ายถิ่นมีอิทธิพลอย่างไรต่อแบบแผนการดำเนินชีวิต และการปรับตัวของชาวชนบทกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครแล้ว เป็นเวลา 1 - 10 ปี โดยได้สัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวเพศชาย ทั้งที่เป็นชาว

¹Vithavas Khongkhakul, Adjustment to Life in Bangkok: Rural Migrants & City-Born Residents Compared, (Ph.D. dissertation, Syracuse University, 1976)

ชนบทย้ายถิ่นและที่เป็นคนเกิดในกรุงเทพมหานคร ประมาณ 150 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างประชากรที่มีรายได้ต่ำ และมีสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกัน ผลการวิจัย พบว่า โดยส่วนรวม ชาวชนบทที่อพยพมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร มิได้ประสบปัญหาทางด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของเมืองมากนักไม่อาจปรับตัวได้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ปรากฏว่า มีปัญหาประเภทหนึ่งประเภทใดโดยเฉพาะ ที่เกี่ยวกับการปรับตัว ซึ่งมีผลมาจากการย้ายถิ่น แต่ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแบบแผน การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของบุคคลสองกลุ่มอย่างชัดเจน มีไม่มากเท่าที่คนส่วนใหญ่จะมักจะเข้าใจกัน ชาวชนบทที่ย้ายถิ่น โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครมาแล้วเกินกว่า 5 ปี มักจะไม่ประสบปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตเมืองมากนัก ความยากจนทางหากเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะมีอิทธิพลต่อผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครมากกว่ากับชาวชนบทที่ย้ายถิ่น

อาชีพของหัวหน้าครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า 44 % ที่หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพเป็นกรรมกรท่าเรือ โดยมีเอกชนเป็นนายจ้าง กรรมกรก่อสร้าง และกรรมกรรับจ้างทั่วไป มีเพียง 1 ครอบครัวที่เป็นกรรมกรท่าเรือ โดยมีการท่าเรือแห่งประเทศไทยเป็นนายจ้าง 12 % หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพเป็นช่างไม้ ช่างทาสี 14 % ค้าขาย หาบเร่เล็ก ๆ น้อย ๆ 8 % รับจ้างเลี้ยงเด็กและรับจ้างซักผ้า 4 % ขับรถรับจ้าง 14 % มีอาชีพพับถุง ขายลอตเตอรี่ เก็บเศษเหล็กขาย ทำงานบาร์ ขอดาน ซิปบั้ง และเป็นหุ้นท่าฉลอม มี 2 % ที่หัวหน้าครอบครัวไม่ได้ทำงานเนื่องจากป่วยเป็นโรคหลายโรค ร่างกายอ่อนแอทำงานไม่ได้ มีลูก ๆ ที่โตแล้วทำงานหาเงินมาเลี้ยงแม่และน้อง ๆ (ดูตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 อาชีพของหัวหน้าครอบครัว

ประเภทอาชีพ	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
กรรมกรของการท่าเรือแห่งประเทศไทย	1	2
กรรมกรท่าเรือ กรรมกรก่อสร้าง กรรมกรรับจ้างทั่วไป	22	44
ช่างไม้ ช่างทาสี	6	12
ค้าขายหยาบเร่เล็ก ๆ น้อย ๆ	7	14
รับจ้างเลี้ยงเด็ก รับจ้างซักผ้า	4	8
ขับรถรับจ้าง	2	4
อื่น ๆ (พื้ปลูกกระชาย ชายลอคเตอร์ เก็บเศษเหล็กขาย ขอดาน ชิปบั้ง หุ่นทำนมทำงานบาร์)	7	14
ไม่ได้ทำงาน	1	2
รวม	50	100

จะเห็นได้ว่าเกือบจะทุกครอบครัว หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพไม่มั่นคงแน่นอน และเป็นกรรมกรไม่มีฝีมือ ยกเว้นอาชีพช่างไม้ และลักษณะอาชีพสำหรับหัวหน้าครอบครัว ทั้งชายและหญิง มีความเหนื่อยยากต้องใช้กำลังร่างกาย เช่น อาชีพกรรมกร โดยเฉพาะกรรมกรท่าเรือ ซึ่ง 24 % ที่หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพเป็นกรรมกรท่าเรือ โดยมีเอกชนเป็นนายจ้าง เป็นอาชีพที่นอกจากจะเหนื่อยยากลำบากกายแล้ว ยังเป็นงานที่ต้องเสี่ยงอันตรายในบางครั้งด้วย เพราะปรากฏว่าในขณะสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัว 3 ราย ประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน สำหรับหัวหน้าครอบครัวที่เป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ รับจ้างซักผ้าและอื่น ๆ มี 5 ราย ที่มีอาชีพเป็นกรรมกรท่าเรือ กรรมกรก่อสร้าง และกรรมกรรับจ้างทั่วไป

สถานที่ทำงานของหัวหน้าครอบครัว

54 % ที่หัวหน้าครอบครัวทำงานในบริเวณสลัมคลองเตย และบริเวณ
ใกล้เคียง 24 % ทำงานเป็นกรรมกรท่าเรือ และอีก 30 % ทำงานอื่น ๆ เช่น ขับรถ
รับจ้าง ค้าขายหาบเร่ เป็นต้น หัวหน้าครอบครัวที่ทำงานในท้องที่อื่น ๆ ใน
กรุงเทพมหานคร มี 44 % โดยมี 36 % ที่สถานที่ทำงาน จะไม่แน่นอน ซึ่งส่วนใหญ่
เป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง กรรมกรรับจ้างทั่วไป (22 %)
ดังนั้นสถานที่ทำงานจึงไม่แน่นอน แล้วแต่ผู้ว่าจ้างจะให้ไปทำที่ไหน และอีก 8 %
สถานที่ทำงานอยู่ที่ลาดพร้าว บางรัก สุขุมวิท ประตูนํ้า (ดูตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 สถานที่ทำงานของหัวหน้าครอบครัว

สถานที่ทำงาน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
บริเวณสลัมคลองเตยและใกล้เคียง	27	54
บริเวณในกรุงเทพมหานคร	22	44
แล้วแต่จะมีงานให้ทำที่ไหน	18	36
ลาดพร้าว	1	2
บางรัก	1	2
สุขุมวิท	1	2
ประตูนํ้า	1	2
ไม่ได้ทำงาน	1	2
รวม	50	100

รายได้

ตามที่ปรากฏจากการศึกษาแล้วว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็น
กรรมกรไร้ฝีมือ มีอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ รับจ้างเลี้ยงเด็ก พับถุงกระดาษ
ซักรับจ้าง เป็นต้นนั้น รายได้ที่ได้รับส่วนใหญ่จึงเป็นรายได้ทอวัน แม้ว่าในบางครั้ง
ผู้ที่ทำงานเป็นกรรมกรจะทำงานเป็นช่วงเวลาหนึ่ง แล้วได้รับค่าจ้างเมื่อทำงานเสร็จ
แต่พวกเขาก็ถูกคิดค่าแรงเป็นรายวันและส่วนมาก นายจ้างจะจ่ายเงินให้เป็นรายวัน
หรือบางครั้งกรรมกรก็จะขอเบิกเงินล่วงหน้ามาใช้ก่อน ซึ่งมักพูดกันว่า เบิกเอาแก
มากอน และให้เอาแกหักเงิน จากการศึกษาครั้งนี้ มีถึง 84 % หรือ 42 ครอบครัว
ที่หัวหน้าครอบครัวมีรายได้ทอวัน (ตารางที่ 23) มีเพียง 14 % หรือ 7 ครอบครัว
ที่หัวหน้าครอบครัวมีรายได้เป็นเดือน คือ 200 บาท 3 ครอบครัว 300 บาท
2 ครอบครัว 1,500 บาท 1 ครอบครัว และ 2,000 บาท 1 ครอบครัว
หัวหน้าครอบครัวที่มีรายได้ 200 บาท และ 300 บาท อาชีพคือรับจ้างเลี้ยงเด็ก
และรับจ้างซักผ้า อยู่กับบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ลูกโตและทำงานเกือบหมดแล้ว
หรือมีลูกเล็ก ๆ 2 - 3 คน อยู่ในความอุปการะ

ตารางที่ 23 รายได้ทอวันของหัวหน้าครอบครัว

รายได้ทอวัน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	ค่าเฉลี่ยปานกลาง
10 - 20	2	4.8	
21 - 30	11	26.2	
31 - 40	10	23.8	
41 - 50	10	23.8	
51 - 60	8	19.0	
61 - 70	1	2.4	
70 ขึ้นไป	0	0	
รวม	42	100	38

จากตาราง ครอบครัวยุคใหม่ที่มีรายได้ต่อวันจะมีรายได้ในช่วงระหว่าง 20 - 60 บาท (39 ครอบครัว จาก 42 ครอบครัว) เมื่อคิดโดยเฉลี่ยแล้วจะมีรายได้ต่อกวันละประมาณ 38 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้โดยเฉลี่ยของชาวสลัมในคลองเตย ที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำการสำรวจวิจัย เมื่อปี 2514¹ ซึ่งในขณะนั้นรายได้โดยเฉลี่ยของหัวหน้าครอบครัวต่อเดือนเท่ากับ 800 บาท หรือ 27 บาทต่อวัน จะเห็นว่าครอบครัวที่ได้รับการสงเคราะห์ในระหว่างปี พ.ศ. 2521 มีรายได้สูงกว่าเพียง 11 บาท อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เป็นการศึกษาครอบครัวทั่ว ๆ ไป ที่อาศัยอยู่ในสลัมคลองเตย แต่เป็นการศึกษาเฉพาะครอบครัวที่ได้รับการสงเคราะห์จากกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นครอบครัวที่ยากจนขาดแคลนมากกว่าครอบครัวอื่น ๆ ในสลัมคลองเตย ดังนั้นรายได้ครอบครัวจึงต่ำมาก

เนื่องจากในปัจจุบันภาวะการครองชีพ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครสูงมาก และจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ได้พบว่าสาเหตุหนึ่งที่กรรมกรทำเรือ และกรรมกรก่อสร้างรับจ้างทั่วไปมีรายได้น้อยมาก ก็เนื่องมาจากการหักค่าแรงของกรรมกรเป็นค่านายหน้าก่อนได้งานทำ คือ ก่อนที่พวกกรรมกรจะหางานทำได้หรือมีงานทำ ส่วนใหญ่จะมีคนมาเรียกไปทำงาน ว่ามีงานที่โน่นทำ จะทำไหม ถ้าทำก็ขอหัก 5 บาท 10 บาท ต่อวัน ซึ่งพวกเขา ก็ต้องยอม เพราะยอมให้หักเงินค่าแรงดีกว่าจะไม่มีการทำงาน ซึ่งก็หมายถึงไม่มีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว เพราะโอกาสที่จะออกไปสมัครงานทำเองมีน้อยมาก อย่างที่กล่าวมาในตอนต้นแล้วว่า พวกเขามีการติดต่อสื่อสารกับสังคมหรือโลกภายนอกจำกัด การจะเดินทางไปหางานทำด้วยตนเองในวันหนึ่ง ๆ โอกาสจะมีงานทำน้อยมาก เพราะอย่างที่กล่าวแล้วว่า แทบทุกแห่งจะมีนายหน้าคอยหาคนงาน และหักเงินค่าแรงก่อน ถ้าไม่ยอมก็ไม่ได้งานทำ

¹คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสำรวจวิจัยทางสังคมสงเคราะห์บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย, หน้า 46.

เมื่อถามถึงว่าครอบครัวมีรายได้พิเศษอื่น ๆ ที่จะมาจุนเจือหรือไม่นั้น พบว่า ครอบครัวที่มีรายได้พิเศษ มี 52 % (26 ครอบครัว) ไม่มีรายได้พิเศษ 48 % (24 ครอบครัว) โดยครอบครัวที่มีรายได้พิเศษ มี 26 ครอบครัว มี 8 ครอบครัว ที่มีอาชีพพิเศษเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว 17 ครอบครัวที่ลูก ทั้งที่อาศัยอยู่ควย และอยู่ที่อื่นให้เงินช่วยเหลือ และมี 1 ครอบครัวที่ภรรยาเป็นหัวหน้าครอบครัว ในจำนวน 7 ครอบครัว ที่ถูกสามีทอดทิ้งไป มีภรรยาใหม่ ได้รับเงินช่วยเหลือจากสามี แคนาน ๆ ครั้งจึงจะส่งมาให้ ไม่มีครอบครัวใดเลย ที่มีรายได้พิเศษจากบำนาญ หรือดอกเบี้ย (กุศารางที่ 24)

ตารางที่ 24 รายได้พิเศษของครอบครัว

ที่มาของรายได้	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
อาชีพพิเศษ	8	16
บุตรทั้งที่อยู่ควยและอยู่ที่อื่นให้	17*	34
สามีที่ทอดทิ้งส่งให้	1	2
ไม่มีรายได้พิเศษ	24	48
รวม	50	100

หมายเหตุ * ครอบครัวที่มีลูกโต คืออายุเกิน 15 ปี และทำงานแล้วทั้งที่อาศัยอยู่ควย และหรืออาศัยอยู่ที่อื่น มีทั้งหมด 19 ครอบครัว มี 17 ครอบครัวที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากลูก 2 ครอบครัวไม่เคยได้รับเงินช่วยเหลือ

อาชีพพิเศษที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัว ได้แก่ ชายโกย่าง ทุมบิง ในวันที่ไม่ได้ทำงานหรือเลิกงานแล้วในตอนเย็น รับจ้างซักผ้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก และพิมพ์ถุงขย ซึ่งภรรยาจะเป็นผู้ทำงานพิเศษนี้ หรือในบางครั้งสามีก็ช่วยควย และเงินที่ได้ก็พอนามาซื้อข้าวและกับข้าวได้

จากการศึกษาพบว่า มีจำนวน 19 ครอบครัว มีบุตรที่โตและทำงานแล้ว ทั้งที่อาศัยอยู่ด้วยกันและอาศัยอยู่ที่อื่น โดยมี 7 ครอบครัวที่มีบุตรโตและทำงานแล้ว อาศัยอยู่ด้วย 6 ครอบครัวมีบุตรที่โตและทำงานแล้วแต่อาศัยอยู่ที่อื่น และอีก 6 ครอบครัว มีทั้งบุตรที่โตและทำงานแล้วอาศัยอยู่ด้วย และอาศัยอยู่ที่อื่น ซึ่งความถี่ การได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตร จำแนกเป็น ได้รับเงินสม่ำเสมอ (เกือบทุกเดือน) ได้รับเงินเป็นบางครั้ง (4 - 5 เดือนต่อครั้ง) ได้รับเงินนาน ๆ ครั้ง (เกือบปีต่อ ครั้ง) และไม่เคยได้รับเงินเลย (ดูตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 ความถี่การได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตรที่โตและทำงานแล้ว ทั้งที่อาศัย อยู่ด้วยกันและอาศัยอยู่ที่อื่น

ความถี่การได้รับเงินช่วยเหลือ	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ได้รับเงินสม่ำเสมอ	16	64
ได้รับเงินเป็นบางครั้ง	5	20
ได้รับเงินนาน ๆ ครั้ง	2	8
ไม่เคยได้รับเงิน	2	8
รวม	25*	100

หมายเหตุ * จำนวนครอบครัวเท่ากับ 25 เนื่องจากในจำนวน 19 ครอบครัว ที่มี บุตรโตและทำงานแล้ว มี 6 ครอบครัวที่มีบุตรโต และทำงานแล้ว ทั้ง ที่อาศัยอยู่ด้วยกันและอาศัยอยู่ที่อื่น จึงศึกษาการได้รับความช่วยเหลือจาก บุตร ทั้งที่อาศัยอยู่ด้วยกันและอยู่ที่อื่นด้วย จำนวนครอบครัวจึงเท่ากับ 25

มีจำนวน 64 % ที่ครอบครัวผู้ได้รับการสงเคราะห์จะได้รับเงินสมำเสมอ จากบุตรซึ่งเป็นบุตรที่อาศัยอยู่ด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ สำหรับครอบครัวที่ได้รับเงิน นาน ๆ ครั้ง 2 ครอบครัว นั้น เนื่องจากเป็นบุตรของสามีเก่า และอาศัยอยู่ที่อื่น และอีก 2 ครอบครัวที่ไม่เคยได้รับเงินจากบุตรเลย เนื่องจากบุตรศึคยาเสพคึก ไม คอยไคทำงาน 1 ครอบครัว และอีก 1 ครอบครัว เป็นบุตรของสามีเก่า ซึ่งอยู่กับ ญาติต่างจังหวัด เพิ่งจะทำงานจึงยังไม่เคยส่งเงินให้แม่

จำนวนคนทำงานในครอบครัว

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าจำนวนคนทำงานในครอบครัวที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป รวมทั้งหัวหน้าครอบครัว ส่วนใหญ่ในครอบครัวหนึ่ง ๆ จะมีคนทำงาน 2 คน (ดูตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 จำนวนคนทำงานในครอบครัวอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

จำนวนคนทำงาน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
1	12	24
2	28	56
3	3	6
4	3	6
5	3	6
6	1	2
รวม	50	100

การทำงานและการว่างงานของหัวหน้าครอบครัวและคนในครอบครัว

ขณะสัมภาษณ์

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าหัวหน้าครอบครัวมีอาชีพไม่มั่นคง ไม่นาน เป็นกรรมกรรับจ้าง หรือคนขับรถรับจ้าง ค่าขายหาบเร่เล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้น นั้น คนทำงานอื่น ๆ ในครอบครัวได้แก่ ภรรยา ลูก ๆ และญาติ ก็เช่นเดียวกัน ต่างก็มีอาชีพที่ไม่มั่นคง เช่น เป็นกรรมกรรับจ้าง ลูกจ้างในโรงงาน กระเป๋ารถเมட் ฯลฯ ดังนั้นจำนวนวันทำงานจึงไม่นาน พวกที่เป็นกรรมกรหาเรื่อ ก็แล้วแต่ว่า เรื่อจะเข้าเมื่อไร ถ้าเรื่อเข้าก็จะมีงานทำติดต่อกันเป็นอาทิตย์ ๆ ถ้าไม่มีเรื่อเข้า ก็จะว่างงาน ก็อาจจะไปรับจ้างอย่างอื่น เช่น ก่อสร้างหรือรับจ้างทั่วไป เพื่อให้มีรายได้ เมื่อเหนื่อยมากก็หยุดทำงาน หรือหยุดเมื่อหางานทำไม่ได้ เนื่องจากงานก่อสร้างรับจ้างแบกหามจะมีเป็นระยะ เป็นช่วง ๆ ไม่มีให้ทำทุกวัน เมื่อเหนื่อยก็หยุดพัก หรือจะหยุดงานก็ต่อเมื่อไม่สบายเท่านั้น ดังนั้นพวกเขาเหล่านี้ โดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวจะทำงานทุกวัน จะหยุดทำงานเมื่อทำไม่ไหวจริง ๆ หรือไม่มีงานให้ทำ หรือเจ็บป่วย เพราะถ้าไม่ทำงานก็ไม่มีเงินซื้อข้าวกิน โดยเฉลี่ยแล้ว จะทำงาน 6 - 7 วัน ในหนึ่งสัปดาห์

จำนวนชั่วโมงทำงานในหนึ่งวันของหัวหน้าครอบครัว

ตารางที่ 27 หัวหน้าครอบครัว : จำนวนชั่วโมงทำงานใน 1 วัน

จำนวนชั่วโมงทำงาน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
6 - 7	3	6
8 - 10	38	76
ชั่วโมงทำงานไม่นาน	8	16
ไม่ได้ทำงาน	1	2
รวม	50	100

จากตารางพบว่า ส่วนใหญ่แล้วหัวหน้าครอบครัวจะทำงานวันหนึ่ง ๆ
8 - 10 ชั่วโมง ซึ่งได้แก่หัวหน้าครอบครัว ที่มีอาชีพเป็นกรรมกร คนขับรถรับจ้าง
ช่างไม้ ช่างทาสี ค้าขายหาบเร่ เป็นต้น ส่วนหัวหน้าครอบครัวที่มีชั่วโมงทำงาน
ไม่แน่นอน ได้แก่ พวกที่มีอาชีพรับจ้างซักผ้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก พับถุงกระดาษ ค้าขาย
อยู่กับบ้าน ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกทำงานอยู่กับบ้าน ชั่วโมงทำงานจึงไม่แน่นอน
แล้วแต่จะเสร็จงานเมื่อไร

ความพอใจและไม่พอใจต่องานที่ทำอยู่ในปัจจุบันของหัวหน้าครอบครัว

ตารางที่ 28 ความพอใจและไม่พอใจของหัวหน้าครอบครัวต่องานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

ความพอใจและไม่พอใจต่องานปัจจุบัน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
พอใจ (เพราะ)	24	48
งานสบาย	5	
เคยชินกับงานถ่วงร่างกายสัปดาห์	4	
ชอบงานและรายได้ไม่ต่ำเกินไป	8	
ไม่รู้ว่าจะเปลี่ยนไปทำงานอะไรเพราะไม่มี ความรู้	1	
ชอบงานเพราะไม่ต้องเป็นลูกน้องใคร	1	
พิจารณาเป็นไปลิโอ ทำงานอื่นไม่ได้ (ขาดลอตเตอรี่)	1	
ไม่ชอบเหตุผล	4	
ไม่พอใจ (เพราะ)	18	36
รายได้ต่ำ	6	
งานไม่มั่นคงต่องานน้อย (ไม่ค่อยมีงานทำ)	6	
เหนื่อยยากใช้กำลังร่างกายมาก	4	
ไม่ชอบงานแต่จำเป็นต้องทำ เพราะไม่มีงาน อื่น	2	
ไม่ได้ทำงาน	1	2
ไม่ทราบ (ไม่พบหัวหน้าครอบครัวขณะสัมภาษณ์)	7*	14
รวม	50	

หมายเหตุ * ไม่ทราบ 7 ราย เนื่องจากไม่พบหัวหน้าครอบครัวขณะสัมภาษณ์
และภรรยาไม่ทราบ

จากตารางที่ 28 พบว่า ความพอใจและไม่พอใจของหัวหน้าครอบครัวต่อการ
ทำงาน มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัว 24 ราย (48%) มี
ความพอใจต่องาน หัวหน้าครอบครัวที่ไม่พอใจต่องาน มี 18 ราย (36%) ไม่ทราบ
ว่าพอใจหรือไม่พอใจ 7 ราย เพราะขณะสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวไม่อยู่และภรรยา
ไม่ทราบ ส่วนอีก 1 ราย ภรรยาไม่ได้ทำงาน

สาเหตุที่ความพอใจต่องานมีตัวเลขค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ตอบส่วนใหญ่
คือหัวหน้าครอบครัวที่เป็นหญิง ซึ่งมีจำนวน 20 ครอบครัว จากจำนวนทั้งหมด
50 ครอบครัว โดยมีอาชีพ ค้าขาย พับถุง รับจ้างซักเสื้อผ้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก ฯลฯ
ซึ่งเป็นงานไม่ต้องออกแรงมากหรือเหนื่อยยาก เื่องานกรรมกร ซึ่งหัวหน้าครอบครัว
ที่เป็นหญิง มีอาชีพเป็นกรรมกรค่อนข้างน้อย คือ 5 ราย

สาเหตุความไม่พอใจต่องานของหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากรายได้ทำ
งานไม่มั่นคงและเหนื่อยยากนั้น ผู้ตอบส่วนใหญ่คือหัวหน้าครอบครัวที่มีอาชีพเป็นกรรมกร
ซึ่งต้องทำงานหนักและเลี้ยงอันตราয়

ความคิดที่จะเปลี่ยนงาน

อย่างไรก็ตาม เมื่อถามหัวหน้าครอบครัวหรือภรรยาในกรณีที่หัวหน้า
ครอบครัวไม่อยู่ขณะสัมภาษณ์ ว่ามีความคิดที่จะเปลี่ยนงานใหม่หรือไม่นั้น พบว่า
ความคิดที่จะเปลี่ยนงานใหม่มีน้อยกว่าความคิดที่จะไม่เปลี่ยนงาน กล่าวคือ 58 %
(29 ราย) ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนงาน 32 % (16 ราย) มีความคิดที่จะเปลี่ยนงาน

เหตุผลที่ไม่คิดจะเปลี่ยนงานก็เนื่องจากพอใจ และมีความถนัดในงาน
ที่ทำอยู่แล้ว 17 ราย ไม่รู้ว่าจะเปลี่ยนเป็นงานอะไร เพราะอายุมากแล้วและ
เรียนมาน้อย 9 ราย และเหตุผลที่คิดจะเปลี่ยนงานก็เนื่องจากงานที่ทำเป็นงานหนัก
ใช้แรงกาย และมีรายได้น้อย 10 ราย เป็นงานไม่มั่นคงไม่แน่นอน 3 ราย และ
ต้องการลงทุนค้าขายให้มากขึ้นเพื่อจะได้กำไรมากขึ้นอีก 3 ราย (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 ความคิดที่จะเปลี่ยนงานและไม่เปลี่ยนงานของหัวหน้าครอบครัว

สาเหตุที่คิดจะเปลี่ยนงานและไม่เปลี่ยนงาน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
คิดจะเปลี่ยนงาน	16	32
งานที่ทำอยู่เป็นงานหนักใช้แรงกาย มีรายได้น้อย	10	
งานที่ทำอยู่ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง	3	
ต้องการขยายการค้าให้ใหญ่และดีขึ้น	3	
ไม่คิดจะเปลี่ยนงาน	29	58
พอใจและถนัดในงานที่ทำอยู่	17	
ไม่รู้จะเปลี่ยนเป็นงานอะไร เพราะอายุมากและเรียนมาน้อย	9	
ไม่บอกเหตุผล	3	
ไม่ทราบ (ไม่พบหัวหน้าครอบครัวขณะสัมภาษณ์)	4*	
ไม่ได้ทำงาน	1	
รวม	50	100

หมายเหตุ * ในการศึกษารั้งนี้ ขณะสัมภาษณ์ไม่พบหัวหน้าครอบครัว 7 ราย พบแต่ภรรยา ซึ่งเมื่อถามในบางเรื่อง ภรรยาอาจจะทราบแต่ในบางเรื่อง ภรรยาไม่ทราบ ดังนั้นตัวเลขไม่ทราบ เนื่องจากไม่พบหัวหน้าครอบครัวขณะสัมภาษณ์ จะมีจำนวนไม่เท่ากัน เช่นตารางที่ 28 และ 29

จากการสังเกตการณ์ขณะสัมภาษณ์ เมื่อหัวหน้าครอบครัวหรือภรรยา หรือหัวหน้าครอบครัวและภรรยาตอบว่าไม่คิดที่จะเปลี่ยนงานเนื่องจากพอใจและถนัดในงาน และไม่รู้ว่าจะเปลี่ยนเป็นอะไร เพราะอายุมากแล้ว หรือเรียนมาน้อย ทั้งหัวหน้าครอบครัวและภรรยาไม่มีทำที่ที่จะกระตือรือร้น อยากจะมีงานดี ๆ ทำ เพราะพวกเขาไม่เคยคิดว่าจะมีโอกาสได้งานดี ๆ สบาย ๆ ทำ เนื่องจากสภาพความเป็นจริง ที่พวกเขาประสบอยู่ ก็ไม่ได้เอื้ออำนวยที่จะให้เขามีความคิดความหวัง ที่จะหางานที่มีรายได้สูง ทำ เพราะสังคมปัจจุบันเปิดโอกาสให้เฉพาะคนที่มีการศึกษาสูง ซึ่งพวกเขาไม่มีความรู้หรือความชำนาญในวิชาชีพเฉพาะอย่าง ทำงานได้แต่งานที่ไม่ต้องใช้ทักษะสูง ไม่ต้องใช้ความชำนาญ เช่น เป็นกรรมกร ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ พอกินบ้างไม่พอกินบ้างไปวันหนึ่ง ๆ

การทำงานของภรรยา

จาก 50 ครอบครัวที่นำมาศึกษานี้ ตามที่กล่าวแล้วว่ามีถึง 20 ครอบครัว ที่หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หญิง และหัวหน้าครอบครัวที่เป็นหญิงนี้ มี 15 ราย ที่ออกไปทำงานนอกบ้าน มีอาชีพเป็นกรรมกร ค้าขายหาบเร่ เก็บเศษเหล็ก ทำงานบาร์ และเป็นหุ้นท่ามม เป็นต้น โดยมี 4 ราย ที่ทำงานอยู่กับบ้าน คือรับจ้างซักผ้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก และพับถุงกระดาษชวย อีก 1 ราย หัวหน้าครอบครัวไม่ได้ทำงาน เพราะป่วย เมื่อพิจารณาจากอาชีพของหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศหญิงแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย ไม่พอเลี้ยงครอบครัว ซึ่งข้อเท็จจริงก็เป็นเช่นนั้น ว่าลำพังแต่รายได้ของหัวหน้าครอบครัวบางครอบครัวไม่พอเลี้ยงลูก (แต่บางครอบครัวพอ ถ้ามีลูก 1 หรือ 2 คน) แต่ที่ครอบครัวสามารถอาศัยอยู่ได้ก็เนื่องจากลูก ๆ ช่วยกันทำงานหาเงิน แม้จะยังเล็ก ๆ อยู่ บางครั้งก็ไปเก็บเศษผักตามตลาดมาเป็นกับข้าว เก็บถุงพลาสติกจากกองขยะมาล้างน้ำ แล้วตากแดด แล้วเอาไปขาย เป็นต้น

สำหรับสถานภาพการทำงานของภรรยาในครอบครัวที่สามีเป็นหัวหน้าครอบครัวนั้น จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ภรรยาเกือบทุกครอบครัวช่วยทำงานหารายได้ กล่าวคือ มีครอบครัวที่ภรรยาทำงานถึง 27 ครอบครัว มีเพียง 3 ครอบครัว ที่ภรรยาเป็นแม่บ้านดูแลลูกและทำงานอยู่กับบ้าน สำหรับครอบครัวที่ภรรยาทำงาน มี 12 ราย ที่ภรรยาทำงานนอกบ้าน โดยมีอาชีพเป็นกรรมกร ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ บริเวณสลัมคลองเตยและใกล้เคียง 6 รายที่ภรรยาทำงาน part time ในบ้าน ใต้แกงร้านรับจ้างเลี้ยงเด็ก เย็บเสื้อ ปั่นไหม พับถุงกระดาษ ทำพรหมเช็ดเท้า เป็นต้น และภรรยาที่ทำงาน part time นอกบ้าน มี 9 ราย ซึ่งโดยมากตั้งที่ขายของพวกขนมสำหรับเด็ก ลูกชิ้นปิ้ง หมูปิ้ง ไว้หน้าบ้าน หรือใกล้ ๆ บ้าน แล้วดูแลลูกและทำงานบ้านไปด้วย นอกจากนั้นก็เก็บถุงพลาสติกตามกองขยะ โดยมีลูก ๆ ไปช่วยกัน แล้วนำมาล้างตากแดดขาย เป็นต้น (ดูตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 สถานภาพการทำงานของภรรยา

สถานภาพการทำงานของภรรยา	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
เป็นแม่บ้าน	3	10
ทำงานนอกร้าน	12	40
ทำงาน part time ในบ้าน	6	20
ทำงาน part time นอกร้าน	9	30
รวม	30	100

หมายเหตุ ทำงาน part time ในบ้านและนอกร้าน ประมาณ 4-6 ชั่วโมง

สำหรับประเภทอาชีพของภรรยาที่ทำงานนอกร้านหรือทำงาน part time ในบ้าน-นอกร้าน ปรากฏว่าส่วนใหญ่ภรรยาจะประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ หาบเร่ หรือตั้งแผงขายโดยมีอยู่จำนวน 13 ราย และมีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้าง 7 ราย นอกจากนั้นก็ีอาชีพรับจ้างเย็บเสื้อผ้า ทำพรมเช็ดเท้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก และซักผ้า พับถุงกระดาษและเก็บถุงพลาสติกขาย รับจ้างปั่นไหม และเป็นขอทาน รวม 7 ราย อีก 3 ราย เป็นแม่บ้านเลี้ยงลูกและทำงานอยู่กับบ้าน (ดูตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 ประเภทอาชีพของภรรยา

ประเภทอาชีพ	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ หาบเร่ ตั้งแผงขาย	13	43.4
กรรมกร	7	23.3
อื่น ๆ เช่นรับจ้างเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงเด็ก ซักผ้า ปั่นไหม พับถุง เก็บถุงพลาสติก และ เป็นขอทาน	7	23.3
เป็นแม่บ้าน	3	10
รวม	30	100

ความพอใจต่องานของภรรยา

พบว่าภรรยาส่วนใหญ่มีความพอใจต่องานที่ทำอยู่ คือ จากจำนวน 27 ราย ที่ทำงานมี 18 ราย ที่พอใจและ 9 รายที่ไม่พอใจ เหตุผลที่พอใจต่องานที่ทำอยู่ คือ เป็นงานอิสระ มีรายได้พอใช้และไม่เหนื่อยมาก 13 ราย พอใจ เพราะไม่มีความรู้จะทำงานอย่างอื่น 5 ราย และเหตุผลที่ไม่พอใจต่องานที่ทำอยู่ ซึ่งมีอยู่ 9 ราย คือ งานที่ทำเหนื่อยมาก ใช้แรงกายมาก และมีรายได้น้อย ซึ่งใ้แก่ผู้มีอาชีพเป็นกรรมกร และรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า

รายได้ของภรรยา

พบว่าภรรยาที่ทำงานจำนวน 27 ราย ส่วนใหญ่จะมีรายไ้วันละ 20 - 40 บาท มีจำนวน 17 ราย ได้แก่ผู้มีอาชีพค้าขาย รับจ้างเย็บเสื้อผ้า และเป็นกรรมกร ภรรยาที่มีรายไ้วันละ 40 - 50 บาท มี 3 ราย เป็นผู้ทำงานค้าขาย ภรรยาที่มีรายไ้ต่ำกว่าวันละ 20 บาท มี 7 ราย ได้แก่ผู้ที่ประกอบอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น รับจ้างเลี้ยงเด็ก พับถุงกระดาษ เก็บถุงพลาสติกขาย เป็นต้น และรายไ้โดยเฉลี่ยต่อวันของภรรยาเท่ากับ 31 บาท (ดูตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 รายไ้ต่อวันของภรรยา

รายไ้	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	ค่าเฉลี่ยปานกลาง
ต่ำกว่า 10 บาท	2	7.4	
11 - 20	5	18.5	
21 - 30	8	29.6	
31 - 40	9	33.3	
41 - 50	3	11.1	
รวม	27	100	30.5

รายได้รายจ่ายของครอบครัว

จากการศึกษาเรื่องรายได้ทั้งหมดของครอบครัวต่อเดือน โดยรวม รายได้ของทุกคนในครอบครัวที่ทำงาน ซึ่งโดยทั่วไปเฉลี่ยครอบครัวหนึ่ง ๆ จะมีคนทำงาน 2 คน (ตารางที่ 26) พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของครอบครัวทั้งหมด คือ 26 ครอบครัว ที่มีรายได้ระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท มี 7 ครอบครัว ที่มีรายได้มากกว่า 2,000 บาทขึ้นไป 13 ครอบครัวมีรายได้ระหว่าง 500 - 1,000 บาท และมี 4 ครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่า 500 บาท ซึ่งรายได้เฉลี่ยทั้งหมดของครอบครัว คือ 1,320 บาท (ดูตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 รายได้ทั้งหมดของครอบครัวต่อเดือน

จำนวนเงิน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	ค่าเฉลี่ยปานกลาง
0 - 500	4	8	
501 - 1,000	13	26	
1,001 - 1,500	16	32	
1,501 - 2,000	10	20	
2,001 - 2,500	3	6	
2,501 - 3,000	4	8	
รวม	50	100	1,320

สำหรับรายจ่ายของครอบครัวในเดือนหนึ่ง ๆ พบว่า 72 % (36 ครอบครัว) เป็นครอบครัวที่มีรายจ่ายอยู่ในระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท ครอบครัวที่มีรายจ่ายมากกว่า 2,000 บาท ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 3,000 บาท มี 14 % (7 ครอบครัว) และมี 14 % (7 ครอบครัว) เช่นกัน ที่มีรายจ่ายน้อยกว่า 1,000 บาท โดยมีเพียง 1 ครอบครัว ที่มีรายจ่ายน้อยกว่า 500 บาท (ดูตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 รายจ่ายของครอบครัวในหนึ่งเดือน

จำนวนเงิน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	ค่าเฉลี่ยปานกลาง
0 - 500	1	2	
501 - 1,000	6	12	
1,001 - 1,500	20	40	
1,501 - 2,000	16	32	
2,001 - 2,500	4	8	
2,501 - 3,000	3	6	
รวม	50	100	1,500

จากตัวเลขรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวเท่ากับ 1,320 บาท กับ รายจ่ายเฉลี่ยต่อครอบครัวเท่ากับ 1,500 บาทที่ได้ และจากการเปรียบเทียบตารางที่ 33 กับตารางที่ 34 โดยคร่าว ๆ จะเห็นว่า มี 52 % (26 ครอบครัว) ที่ครอบครัวมีรายได้ 1,000 - 2,000 บาท แต่มี 72 % (36 ครอบครัว) ที่ครอบครัวมีรายจ่ายอยู่ในระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท และมี 8 % (4 ครอบครัว) ที่มีรายได้ต่ำกว่า 500 บาท แต่มีเพียงครอบครัวเดียว (2%) ที่มีรายจ่ายต่ำกว่า 500 บาท ส่วนจำนวนครอบครัวที่มีรายได้เกินกว่า 2,000 บาท มีอยู่ 14 % (7 ครอบครัว) ซึ่งครอบครัวที่มีรายจ่ายเกินกว่า 2,000 บาท ก็มีอยู่ 7 ครอบครัวเช่นกัน จึงอาจสรุปโดยคร่าว ๆ ได้ว่า ครอบครัวที่มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ มี 26 % (13 ครอบครัว) นอกนั้นเป็นครอบครัวที่มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่ายอยู่ 37 ครอบครัว

รายจ่ายค่ากั๊บข้าว

สำหรับรายจ่ายเป็นค่ากั๊บข้าว พบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ 26 ครอบครัว มีรายจ่ายค่ากั๊บข้าวประมาณวันละ 10 - 20 บาท มี 7 ครอบครัวที่มีรายจ่ายค่ากั๊บข้าวน้อยกว่า 10 บาท โดยมี 1 ครอบครัว ที่มีรายจ่ายค่ากั๊บข้าวประมาณ 5 บาท หรือน้อยกว่า และมี 10 ครอบครัวที่มีรายจ่ายค่ากั๊บข้าว มากกว่า 20 บาท โดยอยู่ในระหว่าง 20 - 50 บาท นอกจากนี้บางครอบครัวที่มีเงินที่ซื้อกั๊บข้าว ไม่มีเงินที่กินข้าวกับน้ำปลา เต้าหู้ ปลาร้า ตามมีตามเกิด อีก 4 ครอบครัว และอีก 3 ครอบครัว ไม่ต้องซื้อกั๊บข้าว เพราะชายฉัก หรือช่วยคนข้างบ้านขายของสดก็ได้ผักปลาหามาเป็นกั๊บข้าว (ดูตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 รายจ่ายเป็นค่ากั๊บข้าว

จำนวนเงิน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
0 - 5	1	2
6 - 10	6	12
11 - 15	10	20
16 - 20	16	32
21 - 30	7	14
31 - 40	2	4
41 - 50	1	2
มีเงินที่ซื้อกั๊บข้าวไม่มีก็ไม่ซื้อ	4	8
กินข้าวกับน้ำปลา ปลาร้า เต้าหู้		
ไม่ต้องซื้อกั๊บข้าวเพราะชายฉัก	3	6
อาจซื้อ: ติมเติมเล็กน้อย		
รวม	50	100

วิธีการซื้อข้าว

ส่วนมากแล้วจะซื้อข้าวในปริมาณที่ละน้อย คือ 1 - 2 ลิตร หรือ 1 กิโลกรัม ในครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งมักจะซื้อทุกวัน คือ เมื่อทำงานได้เงินมากก็มาซื้อข้าวกินในตอนเย็น ซึ่งมีถึง 41 ครอบครัว มีเพียง 9 ครอบครัวที่ซื้อทีละมาก ๆ เช่น 20 ลิตร หรือครึ่งถัง ต่อครั้ง สำหรับการจ่ายเงินเมื่อซื้อข้าวพบว่า มี 26 ครอบครัว ที่ซื้อเงินสด 23 ครอบครัว ที่ซื้อทั้งเงินสดและเงินผ่อน และมี 1 ครอบครัว ที่เซ็นจากสโมสรของการท่าเรือแห่งประเทศไทย (มี 1 ครอบครัวทำงานเป็นกรรมกรของการท่าเรือแห่งประเทศไทย) จะเห็นได้ว่า จำนวนการซื้อข้าวเงินสดมีค่อนข้างสูง ซึ่งไม่ได้หมายความว่า พวกเขาเงินซื้อมาก แต่พวกเขาจำเป็นต้องซื้อเงินสดเพราะทางร้านไม่ยอมให้เชื่อหรือเซ็นไว้ก่อน เพราะพวกเขาเป็นคนจน มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีเครดิต ดังนั้นเมื่อได้เงินสดก็จะต้องกันเงินไว้ซื้อข้าวก่อนที่เหลือจึงจะคิดซื้อหรือใช้จ่ายอย่างอื่นต่อไป

การซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครอบครัว โดยปกติแล้วส่วนใหญ่ของครอบครัวที่มาขอรับการสงเคราะห์จากกรมประชาสงเคราะห์ จะไม่ค่อยได้ซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครอบครัว เพราะเงินที่ได้ต้องซื้อข้าว กับข้าว ให้เงินลูกไปโรงเรียนก็หมดแล้ว จากการสังเกตในขณะสัมภาษณ์ ไม่มีครอบครัวใดเลยที่มีสิ่งของมีค่า เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น มีเพียง 1 ครอบครัวที่มีพัดลม และครอบครัวที่มีจักร มี 1 ครอบครัว แต่ก็เอาไปจำหน่ายแล้วเพราะสามียอดทิ้ง 4 ครอบครัวที่มีวิทยุ สำหรับข้าวของเครื่องใช้ที่มี ก็เช่น ตู้เสื้อผ้าพลาสติก และประเภทของเครื่องใช้ที่ซื้อเงินผ่อนก็ได้แก่ เสื้อผ้า ผ่าดุง ตู้เสื้อผ้าพลาสติก และพวกกับข้าว ถ่าน แป้งนม แต่บางครอบครัวที่จนมาก ๆ ทางร้านก็ไม่ให้ผ่อน เพราะไม่ไว้ใจว่าจะมีเงินมาให้

ความพอเพียงของค่าใช้จ่ายในครอบครัว จากการสัมภาษณ์พบว่า มี 14 ครอบครัวที่เงินไม่พอใช้จ่ายเกือบทุกเดือน 25 ครอบครัวมีเงินไม่พอใช้จ่าย เป็นบางเดือน และ 4 ครอบครัวที่มีเงินพอใช้จ่ายทุกเดือน เป็นส่วนมาก และ 7 ครอบครัว

ที่มีเงินพอเพียงเป็นบางครั้ง (ดูตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 ความพอเพียงของค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ระดับของความพอเพียง	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
พอเพียงทุก ๆ เดือนเป็นส่วนมาก	4	8
พอเพียงเป็นบางครั้ง (พออยู่ได้)	7	14
ไม่พอเป็นบางครั้ง (พอบ้างไม่พอบ้าง)	25	50
ไม่พอเกือบทุกเดือน (ไม่ค่อยพอ)	14	28
รวม	50	100

จากการเปรียบเทียบรายได้และรายจ่าย (ตารางที่ 33 และ 34) ซึ่งอาจสรุปได้คร่าว ๆ ว่ามี 13 ครอบครัว ที่มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ และอีก 37 ครอบครัว มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่าย นั้น อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า 37 ครอบครัว ที่มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่าย จะมีเงินพอใช้ทุกเดือน เพราะบุคคลเหล่านี้มีรายได้ไม่แน่นอน เช่นเดียวกับรายจ่ายก็ไม่แน่นอน เพราะถ้าสมาชิกในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยขึ้น หรือถึงเวลาเปิดเทอมลูก ฯลฯ รายจ่ายพิเศษ ก็จะมีเกิดขึ้นทำให้เงินไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาเงินไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว วิธีแก้ปัญหของบุคคลเหล่านี้จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ส่วนใหญ่จะขอยืมเพื่อนบ้าน ญาติ นายจ้าง หรือเชื้อของจากร้านใกล้เคียงมาก่อน 78 % 10 % ออกเมื่อไม่มีเงินซื้อข้าว โดยไม่ยอมขอยืมหรือเชื้อของมาก่อน และจะรอเมื่อทำงานได้เงินมาจึงนำเงินไปซื้อข้าว กิน 6 % เอาเครื่องใช้ที่มีอยู่ เช่น วิทยุ พัดลม จักร ไปจำหน่ายหรือขาย 4 % ลดค่าใช้จ่ายลง 2 % ช่วยเลี้ยงลูก ทำงานชั่วคราวให้เพื่อนบ้านและจะได้ค่าตอบแทนเป็นข้าวกับข้าว (ดูตารางที่ 37)

ตารางที่ 37 วิธีการที่ใช้เมื่อมีเงินไม่พอกับรายจ่ายในครอบครัว

วิธีการ	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ขอยืม	39	78
อด	5	10
ลดค่าใช้จ่ายลง (เขียน)	2	4
เอาเครื่องใช้ เช่น วิทยุ หัวจักรไปขาย หรือจำหน่าย	3	6
ช่วยเพื่อนบ้านทำงานได้ชวามากิน	1	2
รวม	50	100

ภาวะหนี้สิน

จากการสอบถามเกี่ยวกับภาวะหนี้สินในปัจจุบันที่มีอยู่ (ไม่คิดหนี้สินในอดีตที่ใช้คืนแล้ว) พบว่ามี 46 % (23 ครอบครัว) ที่มีหนี้สินอยู่ในปัจจุบัน 54% (27 ครอบครัว) ไม่มีหนี้สินซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่จากการสอบถามได้ความว่า ที่ไม่มีหนี้สินก็เนื่องจากเป็นคนจนจึงไม่มีใครให้ยืม และสำหรับครอบครัวที่มีหนี้สินนั้น มีสาเหตุมาจากยืมเงินมาซื้อกับข้าว ข้าว เครื่องอุปโภคบริโภค 10 ครอบครัว ค่าเช่าบ้าน ค่าไฟ ผอนซื้อบ้าน 4 ครอบครัว หัวหน้าครอบครัวป่วยตกงาน 3 ครอบครัว เสียค่าเทอมให้ลูก 2 ครอบครัว ยืมเงินมาลงทุนขายของ 2 ครอบครัว และติดค้างค่าเหล่านี้ยืมเงินมาทำบุญแม่สามี 2 ครอบครัว (ดูตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 สาเหตุที่ทำให้ต้องเป็นหนี้

สาเหตุที่เป็นหนี้	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ไม่มีหนี้สิน	27	54
ยืมมาซื้อข้าวกับข้าวเครื่องอุปโภคบริโภค	10	20
ค้างค่าเช่าบ้าน ค่าไฟ ผอนซื้อบ้าน	4	8
ป่วย ตกงาน	3	6
เสียค่าเทอมให้ลูก	2	4
ยืมเงินมาลงทุนขายของ	2	4
ติดค้างค่าเหล่านี้และยืมเงินมาทำบุญแม่สามี	2	4
รวม	50	100

จำนวนเงินที่เป็นหนี้

จากการศึกษาพบว่าประมาณครึ่งหนึ่งของผู้มีหนี้สิน 11 ครอบครัว จาก 23 ครอบครัว มีหนี้สินเป็นเงิน 100 - 500 บาท มี 5 ครอบครัวที่มีหนี้สินน้อยกว่า 100 บาท มี 6 ครอบครัวที่มีหนี้สินมากกว่า 500 บาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน 200 บาท และมี 1 ครอบครัวที่มีหนี้สินประมาณ สี่พันกว่าบาท เนื่องจากกู้เงินมาทำบุญศพแม่ของสามี และโดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวหนึ่งมีหนี้สิน 283 บาท (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39

จำนวนเงิน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	ค่าเฉลี่ยปานกลาง
0 - 50	1	4.3	
51 - 100	4	17.4	
101 - 500	11	47.9	
501 - 1,000	4	17.4	
1,001 - 2,000	2	8.7	
4,000 - 5,000	1	4.3	
รวม	50	100	283

อัตราดอกเบี้ย

ถ้าเงินไม่พอใช้จ่าย วิธีแก้ปัญหาของครอบครัวผู้ได้รับการสงเคราะห์ คือ การขอยืมจากเพื่อนบ้าน ญาติ หรือกู้ยืมผู้อื่นมาก่อน (ตารางที่ 37) ซึ่งถ้าขอยืม ในหมู่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ก็ไม่เสียดอกเบี้ยเพราะเป็นการช่วยเหลือกัน แต่ถา ขอยืมจากผู้ออกเงินใหญ่ ซึ่งจะมีอยู่ในทุกคนจน ๆ เสมอ ก็จะต้องเสียดอกเบี้ย ซึ่งอัตราดอกเบี้ยที่เสีย มีร้อยละ 10, 15 และ 20 แต่ส่วนมากแล้วจะเสียดอกเบี้ย ร้อยละ 20 (ตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 อัตราดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ย	จำนวน
ร้อยละ 10	1
ร้อยละ 15	1
ร้อยละ 20	9
ไม่เสียดอกเบี้ย	12
ไม่มีหนี้สิน	27
รวม	50

ลักษณะที่อยู่อาศัยของครอบครัว

บ้านส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว โดยมีครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านเดี่ยวชั้นเดียว 43 ครอบครัว บ้านเดี่ยว 2 ชั้น 1 ครอบครัว บ้านห้องแถว 6 ครอบครัว สภาพบ้านของครอบครัวผู้รับการสงเคราะห์ แม้จะเป็นบ้านชั้นเดียวเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้มีการปลูกสร้างอย่างสวยงามมั่นคงแข็งแรง แต่จะเป็นบ้านเล็ก ๆ อับ ๆ ภายในทึบ ซึ่งมักจะสร้างกันเองเป็นส่วนใหญ่ โดยสร้างอย่างง่าย ๆ ใช้เศษไม้เก่า ๆ มาต่อกันก็มี บางบ้านไม่มีประตู หน้าต่าง บ้านที่อาศัยอยู่สร้างอยู่บนน้ำคร่ำ เต็มไปด้วยขยะมูลฝอยซึ่งส่งกลิ่นเหม็น

ลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัย

ครอบครัวที่มีบ้านเป็นของตนเอง โดยอาจจะซื้อต่อจากคนอื่นหรือสร้างกันเอง มีจำนวน 35 ครอบครัว ครอบครัวที่เช่าบ้านอยู่ มี 11 ครอบครัว ส่วนใหญ่บ้านเช่าจะเป็นบ้านแบบห้องแถว และอาศัยอยู่กับญาติหรือเพื่อน โดยไม่เสียเงิน 4 ครอบครัว

อัตราค่าเช่าบ้าน

ครอบครัวที่ต้องเสียค่าเช่าบ้าน 11 ครอบครัว จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวที่เสียค่าเช่าบ้านราคา 60 - 80 บาทต่อเดือน มี 2 ครอบครัว เสียค่าเช่าบ้าน ราคา 100 - 150 บาท ต่อเดือน มี 8 ครอบครัว และเสียค่าเช่าบ้านราคา 180 บาท มี 1 ครอบครัว ดังนั้นอัตราค่าเช่าบ้านโดยเฉลี่ยเท่ากับ 120 บาท

ประปาและไฟฟ้า

จากการศึกษาพบว่า เกือบทุกครอบครัวใช้น้ำประปา โดยใช้สายยางต่อกจากก๊อกน้ำของเพื่อนบ้านที่มีมิเตอร์ แล้วเสียเงินค่าน้ำเป็นคุ่ม มีเพียงครอบครัวเดี่ยวที่มีมิเตอร์เอง อัตราค่าน้ำจะคิดเป็นคุ่ม ๆ ละ 1.50 บาท ซึ่งอัตราถัวเฉลี่ยต่อ

ครอบครัวจะเสียน้ำประปาวันละ 4.50 บาท ไฟฟ้าก็เช่นกัน ครอบครัวส่วนใหญ่มี
ฐานะยากจน ต้องใช้ไฟฟ้าโดยขอต่อจากข้างบ้าน และเสียเงินค่าไฟฟ้าเป็นรายเดือน
3 ครอบครัวที่ยังใช้ตะเกียง อัตราค่าไฟฟ้าต่อเดือน ประมาณ 25 - 30 บาท แล้วแต่
จะใช้นาน้อยแค่ไหน ใช้ไฟที่ควง และอัตราถัวเฉลี่ยค่าไฟฟ้าของครอบครัวต่อเดือน
เท่ากับ 30 บาท